

FELIKS LELIWA SŁOTWIŃSKI

(1788–1863)

BIDL JOB

Feliks Leliwa Słotwiński urodził się 18 maja 1788 roku we wsi Borowy w cyrkule tarnowskim jako syn Kazimierza i Franciszki z Duninów-Brzezińskich, pochodzących z katolickiej szlachty. Szkołę ukończył w Jaśle (1798), gimnazjum w Tarnowie (1803), po czym odbył studia w zakresie filozofii w Akademii Lwowskiej (do 1805) i prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim (do 1808), stykając się z kantystami wykładającymi prawo natury i filozofię: Ignacym Zergollem we Lwowie i Mateuszem Waclawem Voigtem w Krakowie. W latach 1807–1809 uczestniczył nadto w kursach matematyki wyższej i praktycznej, mechaniki i astronomii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W październiku 1809 roku, na podstawie zaświadczeń o ukończeniu z wynikiem celującym studiów i kursów, bez stawania do konkursu, instalujące się w Krakowie władze Księstwa Warszawskiego mianowały go profesorem gimnazjalnym w zakresie prawa, moralności i historii w szkołach przygłównych. Zatrudniony w Liceum św. Anny, gdzie pracował do 1811 roku, podejmował Słotwiński w Komisji do Interesów Akademickich starania o katedrę matematyki elementarnej w krakowskiej Szkole Głównej, uzyskując nawet w roku 1810 poparcie ze strony Dyrektora Inżynierii Księstwa hr. Malleta w staraniach o taką katedrę w warszawskiej Szkole Kadetów. Mimo wysokiej oceny przedłożonych przez niego prac o metodzie nauczania matematyki (*O metodzie matematycznym w ogólności, a w szczególności o metodzie nauczania matematyki elementarnej* z 1810 roku, Kraków 1813) i zagadnieniach geometrii (*De trisectione cuiuscumque anguli*, Kraków 1811, na podstawie której uzyskał doktorat z filozofii 8 czerwca 1811), Słotwiński nie zajął ani katedry w Warszawie, ani w Krakowie.

Tymczasem, wobec rezygnacji z Katedry Prawa Natury i Ekonomii Politycznej w Szkole Głównej prof. Józefa Januszewicza, przed rozpisaniem konkursu rektor polecił dziekanowi Wydziału Prawa wprowadzenie Słotwińskiego jako zastępcę profesora na ostatnie miesiące roku akademickiego 1810/1811. Piastując tę funkcję, Słotwiński stanął w kolejnym roku do konkursu na stanowisko profesora aktualnego, jesienią 1811 roku, przysyłając Izbie Edukacyjnej treść wykładu, a w lutym 1812 roku przedstawiając *Rosprawę o historii prawa natury i systematach różnych jego pisarzów*. Za austriackim filozofem prawa, kantystą Franzem Edlenem von Zeillerem, Słotwiński dzielił prawo natury na trzy działy wedle trzech stosunków właściwych człowiekowi: „prywatne”, charakterystyczne dla stanu „extracywilnego (bezobywatelskiego)”, „rządowe”, właściwe stanowi „obywatelskiemu” lub „cywilnemu”, powstającemu w rezultacie poddania się obywateli jednej władzy dla „zabezpieczenia praw każdemu od samego przyrodzenia nadanych”, oraz narodów, związane z „narodowym stosunkiem człowieka” (Kraków 1812, s. 4 i 12). Choć pracę ocenił krytycznie Dyrektor Edukacji Narodowej m.in. z powodu utożsamiania etyki (traktującej o cnotach i ich naturze) z filozofią moralną (zgłębiającą źródła powinności i norm) oraz tezy, iż „prawo natury nie z ustaw Boskich objawionych”, ale „z samego przyrodzenia człowieka”, z „czystego rozumu wyprowadza zasady”, które są „matematycznie pewne” (s. 4, 6), Towarzystwo Elementarne, uwzględniając odpowiedź Słotwińskiego na zarzuty, zaleciło powołanie go na Katedrę (13 lutego 1812). Dowodząc krytykom wyższości kantowskiego „prawa rozumowego” nad „układem ekonomicznym”, o którym rozprawiali dominujący dotąd w Akademii Krakowskiej zwolennicy fizjokratycznej odmiany prawa natury, oraz broniąc tezy o potrzebie oddzielenia prawa od etyki, przedstawiał

Słotwiński argumenty zaczerpnięte w pierwszym rządzie z przełożonej przezeń pracy Zeillera (*Prawo natury prywatne przez Franciszka Ceillera w języku niemieckim napisane* Kraków 1813). Informując o dokonaniach na stanowisku zastępcy profesora, przedstawiał zarys wykładów z I semestru roku 1811/1812 (*Programma iuris naturae primo semestri tredendi*), na dowód pracowitości przedkładając własny słowniczek polskich terminów odpowiadających stosowanym przez kantystów niemieckich (*Zbiór niektórych wyrazów prawa natury prywatnego z języka niemieckiego na polski przetłumaczonych*). W końcu, decyzją Dyrekcji Edukacji Narodowej Księstwa Warszawskiego z 14 listopada 1812 roku uzyskał patent na profesora aktualnego Katedry Prawa Natury i Ekonomii Politycznej po konkursie rozstrzygniętym przez Dozór Szkoły Głównej. 19 grudnia 1812 roku objął stanowisko profesora, inaugurując kolejny rok akademicki *Rosprawą o potrzebie, prawnym początku i celu Rządów napisaną i czytaną w Amfiteatrze Nowodworskim na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej Krakowskiej w dniu 5. października r. 1813* (Kraków 1815).

W roku akademickim 1813/1814, w którym pełnił obowiązki profesora Katedry Prawa Natury i Umiejętności Politycznych, Słotwiński wdał się w spór z wykładowcą filozofii eksperymentalnej, ks. Andrzejem Trzczińskim, autorem pracy *Duch Xiggi Natury przez przyjaciela nauk odcieniony* (Kraków 1813). W odpowiedzi na krytykę Słotwińskiego zawartą w prywatnym liście, Trzcziński ogłosił broszurę *Pieczeć na usta lekkowiernych duchów*, reagując na którą, kantysta opublikował swój list w broszurze pt. *Odpowiedź Felixa Słotwińskiego na zdanie odprzeczne W.J.X. Andrzeja Trzczińskiego, Kanonika Katedralnego Krakowskiego, Fil. D. w Akademii Strasburskiej, Medyc. D. w Szkole niegdys głównej Koronnej, Filozofii experimentalnej publicznego profesora emeryta; znajdujące się na kar. 65 w dziełku pod tytułem „Duch Xiggi Natury odcieniony”, wyszłem w Krakowie r. 1814* (Kraków 1814). W tymże roku Słotwiński wydał przekład pracy swego profesora (*Źródła spokojności duszy, które człowiek w swym własnym umyśle znajduje; dla wewnętrznego zaspokoienia myślących ludzi przez Michała Waclawa Voigta, F.D. byłego prof. filozofii i pedagogii w Szkole Główn. Krak. w języku niemieckim napisane, potrzebnymi uwagami i przypisami pomnożone* (Kraków), zaś w roku kolejnym opracowanie *Prawa natury rządowego* Karla Martiniego i Franza Eggera, będące kontynuacją zapowiadanego w trzech częściach opracowania nauki prawa natury. Od końca 1814 roku łączył obowiązki profesora zwyczajnego prawa natury i ponownie ekonomii politycznej z praktyką adwokacką, uzyskując 21 listopada 1814 roku od Dyrekcji Ministerstwa Sprawiedliwości Księstwa Warszawskiego nominację na urząd patrona przy Trybunale Cywilnym I Instancji Departamentu Krakowskiego (rozszerzonej przez Senat Rządzący Rzeczypospolitej Krakowskiej reskryptem z 18 maja 1819 roku, upoważniającym *do stawania we wszelkich sądach konstytucyjnych*). Na podstawie rozprawy *De necessitate praescriptionum in statu civili, cum respectu ad Ius naturae, Romanum et Austriacum* (Kraków 1815) Słotwiński uzyskał stopień doktora praw w dniu 3 maja 1815 roku.

W kolejnych latach, współpracując z nowo powstałym Towarzystwem Naukowym, obok zajęć adwokackich i profesorskich (z krótką przerwą w roku 1817, gdy wykłady prowadził w zastępstwie Józef Jankowski), Słotwiński pełnił wiele funkcji publicznych: w 1818 roku Nadzwyczajne Prawodawcze Zgromadzenie Reprezentantów Rzeczypospolitej Krakowskiej powołało go do komitetu redakcyjnego kodeksów prawa

cywilnego, kryminalnego i procedury (zasiadał w nim do 1837), z woli rektora Uniwersytetu został nadto członkiem Dozoru nad Szkołami Początkowymi w mieście Krakowie i jego Okręgu (1820–1822) oraz delegatem uczelni na Zgromadzenie Reprezentantów, w którym wielokroć zasiadał w latach 1818–1833. W latach akademickich 1820/1821 do 1822/1823 był dziekanem Wydziału Prawa oraz przedstawicielem Zgromadzenia Reprezentantów w Wielkiej Radzie Uniwersytetu Jagiellońskiego, biorąc udział w pracach nad projektami zmian w strukturze uczelni (*Głos Felixa Słotwińskiego, filozofii i obojga prawa doktora, profesora Prawa Natury i Kościelnego, członka Rady Wielkiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, miany w teyże Radzie dnia 2. listopada 1821 roku*, Kraków 1821). Wedle relacji profesora Karola Hubego, w 1821 roku popierał – wbrew stanowisku pozostałych członków Senatu – propozycję przyjęcia wydalonych z uczelni warszawskich „hershów rozruchów” Chrzanowskiego, Kellera i Dembińskiego. W 1819 roku starał się o urząd sędziego apelacyjnego (*Do prześwietnej komisji kwalifikacyjnej*), publikując *O istotnych zasadach nauki skarbowej* (Kraków 1818) i *Prawo narodów naturalne połączone z praktyką państw europejskich* (Kraków 1822), będące ostatnią, a jedyną oryginalną, z trzech części składających się na pełne opracowanie prawa natury. W pracy tej Słotwiński po raz kolejny dawał wyraz przekonaniu, że „bezpieczeństwo osób i własności, tudzież łatwość zaspokajania potrzeb natury ludzkiej i społecznych stosunków są głównym związku obywatelskiego celem”, dla którego „wolne i niepodległe” jednostki łączą się w „stanie pierwiastkowym” w jedną społeczność, ustanawiają formę rządu i poddają jednej najwyższej władzy, mającej „prawo i obowiązek urzeczywistniania owych głównych rodu ludzkiego zamiarów” (wyd. cyt., s. 12).

O ile prace Słotwińskiego powstałe w pierwszym dziesięcioleciu XIX wieku zyskały uznanie Stanisława hr. Potockiego, księcia Antoniego Radziwiłła, warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i prasy niemieckiej („Haller Literatur Zeitung”, „Wiener Literatur Zeitung”), wartość dwóch ostatnich prac szczególnie docenił w listach pochwalnych car i król Polski Aleksander I, nadając mu tytuł obrońcy Praw Skarbu i Instytutów Królestwa Polskiego (1822). Jeszcze większym uznaniem cieszyły się kolejne prace wydane w Krakowie w 1825 roku: *Prawo natury rządowe stosownie do porządku s.p. K.A. Martiniego, zasad F. Zeillera, a metodu F. Eggera, Prawo natury prywatne połączone z uwagami nad prawem rzymskim, kodexem galicyjskim i francuzkim, dotąd obowiązującymi* i (czytana na posiedzeniu Towarzystwa Naukowego) *Rosprawa o początkach i postępach w nauce prawa natury, tudzież o istotnych różnicach między dawnym i dzisiejszym stanem tej umiejętności*, po których otrzymał wyróżnienia za wybitne osiągnięcia naukowe: pierścień brylantowy od cara Mikołaja I, złoty medal od cesarza Ferdynanda i list pochwalny od króla Prus.

W roku 1827, będąc delegatem Uniwersytetu do Zgromadzenia Reprezentantów wraz z Hubem i Szastrem, jako jedyny spośród nich opowiedział się Słotwiński po stronie „partii sądowej”, dążącej do obalenia Prezesa Senatu Rządzącego Stanisława hr. Wodzickiego i wprowadzenia na jego miejsce prezesa Sądu Apelacyjnego Józefa Nikorowicza. Bliskie mu stronnictwo, posiadające większość w izbie i dążące – wedle relacji Hubego – do wstrzymania toczącego się przed Sądem Sejmowym postępowania w sprawie prokuratora Trybunału I Instancji Leona Chwalibogowskiego oraz złożenia w ręce Nikorowicza zwierzchnictwa nad władzą sądowniczą i administracyjną,

przeprowadziło projekty wbrew stanowisku Senatu Rządzącego i Trzech Dworów, które wkrótce unieważniły jego decyzje. Sam Słotwiński, broniąc bardziej „nieprawości” oskarżanego przed sądem sejmowym prokuratora niż „imienia zakładu naukowego” (Hube), naraził się na sankcje ze strony uczelni i władz Rzeczypospolitej. Decyzją Kuratora Generalnego Instytutów Naukowych Józefa hr. Załuskiego z 1 kwietnia 1828 roku został zawieszony w obowiązkach profesora. Senat Rządzący, który – choć uznał wątpliwości co do zgodności jego tez z dogmatami katolickimi – nie podzielał stanowiska Kuratora co do sankcji, reskryptem z dnia 23 lutego 1829 roku dał jednak Słotwińskiemu dymisję, wprowadzając na Katedrę Prawa Natury i Kościelnego (takie miano nosiła katedra od 1817 do 1832) Józefa Jankowskiego z Wydziału Filozoficznego. Podjętej przez Załuskiego „akcji epuracyjnej”, która dotknęła także innych profesorów, towarzyszyła w przypadku Słotwińskiego merytoryczna krytyka głoszonych przezeń tez co do źródła i treści prawa natury, zawarta w opinii z 15 września 1828 roku, wystawionej przez dziekana Wydziału Teologicznego ks. prof. Mateusza Kozłowskiego. Krytyk twierdził m.in., że Słotwiński błędnie nazywa swą naukę prawem natury, dążąc w istocie „do zagłady prawdziwego Prawa Natury”, że głosi „twierdzenia przeciwne najważniejszym prawdom, od których porządek, spokojność i całość towarzystwa ludzkiego zależy”; że daje „z cicha do zrozumienia, iż Boskie przykazania są rzeczą obojętną jako nie mające sankcji”; że – wreszcie – moc obowiązującą jego prawu natury prywatnemu i rządowemu oraz prawu narodów naturalnemu przydać może jedynie fizyczny przymus, którego dysponentci „poczytywać będą wszelką prawdę za opinię”. Słotwiński odpowiedział na zarzuty w *Rosprawie między Oycem Mateuszem, dominikaninem krakowskim, a Felixem Słotwińskim, filozofii i obojga praw doktorem o dziele p.t. Prawo natury prywatne, połączone z uwagami nad prawem rzymskim, kodexem gallicyjskim i francuzkim dotąd obowiązującym, wyszłem z druku w Krakowie 1825 r.* (Wrocław 1829), zawierającej stanowisko stron sporu (własne stanowisko opublikował też Słotwiński po łacinie w broszurze *Vindiciae iuris naturae ab erroneis frivolis et calomniosis obiectionibus Patris Matthaei ordinis praedicatorum Monasterii Cracoviensis repurgati*, b.m.w. 1830). Słotwiński oddalał zarzut Kozłowskiego, jakoby oddzielając prawo od etyki i religii usuwał tradycyjną podstawę prawa i na jej miejsce wprowadzał opinię odwołującą się do arbitralnej przemocy, a także usuwał władztwo i prawo Boga na rzecz danych abstrakcyjnego rozumu ludzkiego. Dowodził, polemizując z tezami Hieronima Stroynowskiego i Bonifacego Garyckiego, że jego nauka przynajmniej miejsce należne Bogu, ale uwalnia normy prawne od kontekstu etycznego, różnicuje sankcje obu typów norm, uniezależniając normy prawne od skłonności upodabniających człowieka do zwierzęcia i od sankcji innych niż przymus fizyczny.

Po niemal dwuletniej przerwie, znaczonych niepokojami w Krakowie związanymi z trwaniem powstania listopadowego, w których – wedle niektórych badaczy – miał Słotwiński niejaki udział, na podstawie reskryptu Senatu Rządzącego z 18 stycznia 1831 roku został przywrócony na stanowisko profesora prawa natury i kościelnego, a także reprezentanta Wydziału Prawa w Senacie. Na mocy reskryptu Senatu Rządzącego z 24 sierpnia 1833 roku i z woli Komisji Reorganizacyjnej Trzech Najjaśniejszych Opiekunów Dworów Słotwiński po raz drugi został dziekanem Wydziału Prawa, którą to funkcję piastował do końca roku akademickiego 1834/1835. Od następnego roku aż do roku 1848 był profesorem prawa rzymskiego i kościelnego, po-

tem prawa kościelnego i postępowania sądowego cywilnego austriackiego. W latach 1834–1836 redagował pismo „Themis” i zamieszczał w nim niemal wyłącznie własne teksty, traktujące nie tylko o szczegółowych problemach z zakresu prawa cywilnego i karnego, ale i podejmujące wybrane kwestie zaliczane do dziedziny prawa międzynarodowego prywatnego (dotyczące właściwości prawa w stosunkach majątkowych małżeńskich). W specjalistycznych tekstach zwykł był jednak wprowadzać uwagi ogólniejsze, jak choćby w artykule *O celniejszych ustawach wskazujących prawa i obowiązki wzajemne między dziedzicami i włościanami Rzeczypospolitej Krakowskiej i o sposobie postępowania w dochodzeniu tychże praw*, pomieszczonym w trzecim poszytce (za rok 1835, Kraków 1836; poszyt I i II – Kraków 1834), w którym stawiał tezę, zakorzenioną w tradycji liberalnej, iż „włościanie, równie jak dziedzice, są ludźmi, mają więc prawa pierwotne przez sam zdrowy rozum poznalne: prawo do życia fizycznego, umysłowego i moralnego, prawo nabywania rzeczy potrzebnych do utrzymania bytu swego; następnie mają prawo zarządzania swoją prawnie nabytą własnością” (s. 3).

Na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XIX wieku opublikował w Krakowie rozprawy z zakresu prawa kościelnego i austriackiego (*De immunitate ecclesiastica, brevis disceptatio*, 1838; dwutomowe *Institutiones Juris ecclesiastici in usum auditorium methodo scientifica adornatae*, 1839–1840; *Rys postępowania cywilnego w sądach Wolnego M. Krakowa, porównany z postępowaniem cywilnem w sądach galicyjskich*, 1844) i teksty, głoszone na posiedzeniach Towarzystwa Naukowego, poruszające zagadnienia z pogranicza prawa międzynarodowego procesowego i prywatnego (*O jurydykcyi cywilnej zewnętrznej i O jurydykcyi karnej zewnętrznej*, 1838). W 1836 roku ogłosił zbiór *Ustawodawstwo Rzeczypospolitej Krakowskiej od chwili utworzenia jej politycznego bytu to jest od r. 1815 aż do r. 1836*, pozostając nadal czynnym adwokatem (*Replika sukcesorów Jana Kantego Nawrowskiego przeciw Kajetanowi i Magdalenie Florkiewiczom małżonkom*, 1839). W roku 1849 brał udział w pracach wiedeńskiego Komitetu zajmującego się układem terminologii prawniczo-politycznej dla narodowości słowiańskich, a piastując po raz trzeci funkcję dziekana Wydziału w roku 1850/1851 wydał dwie prace z zakresu prawa cywilnego (*O zaletach instytucji hipotecznej w mieście Krakowie i O stanie prawnym włościan okręgu krakowskiego, a zarazem o prawach dziedziców wynikających z najwyższych postanowień, znoszących pańszczyznę i różne daniny włościańskie*, Kraków 1850 i 1851). Koncentrując się coraz wyraźniej na badaniach szeroko rozumianego prawa kościelnego, jał w tym okresie akcentować niesprzeczność religii katolickiej z danymi „zdrowego rozumu”, który uznać winien „mysteria czyli dogmata, to jest prawdy wyższe nad rozum, onemu bynajmniej nie przeciwne”, a dłań pomocne, skoro rozum „przy braku znajomości owych zasad”, będących darem Boga, „wpada w różne błędy i wpadać koniecznie musi” (*Uwagi nad sektą Rongego i Czerskiego, dwóch byłych Kapłanów rzymsko-katolickich, odniesione do charakterów istotnych, znamionujących Boską objawioną Religiją*, Kraków 1850, s. 10).

Pod koniec życia Słotwiński został mianowany radcą cesarskim i odznaczony Orderem św. Stanisława III klasy. Jako profesor emerytowany prawa kościelnego (od 1860 r., wykłady zawiesił dwa lata wcześniej) wydał jeszcze prace poświęcone historii Kościoła i wykładni konkordatów, „w imię rozumu” przyznając „świętemu katolicko-apostolsko-rzymskiemu Kościołowi władzę oznaczania i wykonywania wszelkich prawych i wzniosłemu jego celowi (tj. zbawieniu prawowiernych) odpowiednich środ-

ków” oraz, głosząc, że ustawy świeckie nie mogą ubliżać „postanowieniom dogmatycznym i moralnym” najwyższej władzy kościelnej (*Dzieje Powszechnego Soboru Trydentskiego*, Kraków 1857, s. 6–7). W latach 1858–1860 opublikował w Krakowie jeszcze trzy prace: *Wykład naukowy konkordatu między Jego Świątobliwością Piusem X i Jego Ces. Król. Apostolską Mością Najjaśniejszym Franciszkiem Józefem I cesarzem Austrii d. 18 sierpnia 1855 r. w Wiedniu zawartego, a dnia 25 września t.r. ratyfikowanego, przez Patent Cesarski dnia 5. listopada t.r. w całej Monarchii Austriackiej jako prawo stanu ogłoszonego*, *O początku i przedmiocie konkordatów z powołaniem ustaw zabezpieczających w Polsce całość religii katolickiej i wolność innych wyznań chrześcijańskich* i *Obalenie zasad Febronianizmu w prawie kanonicznym w austriackiem państwie przez 2gi artykuł konkordatu między Jego Świątobliwością Piusem IX a Najjaśniejszym Cesarzem Franciszkiem Józefem zawartego*. Feliks Słotwiński zmarł w Krakowie 9 marca 1863 roku.

Bogdan Szlachta

Bibliografia

- Meciszewski M., *Historja Rzeczypospolitej Krakowskiej. Epoka czasu od miesiąca maja 1815 do listopada 1846 roku*, Kraków 1851.
- Opalek K., *U schyłku prawa natury. Feliks Słotwiński (1788–1863)*, w: *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, pod red. M. Patkaniowskiego, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Prawnicze, z. 18, 1964, s. 79–102.
- Pawlak W., *Przyczynek do postępowych tradycji polskiej nauki prawa narodów (Feliks Słotwiński)*, „Państwo i Prawo”, 1953, nr 11, s. 683–695.
- Pawlak W., *Twórczość Feliksa Słotwińskiego na tle polskiej nauki prawa narodów końca XVIII i początku XIX stulecia*, „Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, 1952, r. IV, z. 2, s. 157–178.
- Ręgorowicz L., *Szkolnictwo Wolnego Miasta Krakowa w dobie kuratorii Józefa hr. Załuskiego*, Warszawa–Lwów 1930.
- Straszewski M., *Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym*, t. I, Kraków 1912.
- Tessarczyk A., *Rzeczpospolita Krakowska Wolna, Niepodległa i ściśle Neutralna pod opieką trzech wielkich Mocarstw: Austrii, Prus i Rosji, a za rękojmą Kongresu Wiedeńskiego (1815–1846)*, Kraków 1863–1870.
- Wachholz S., *Rzeczpospolita Krakowska. Okres od 1815 do 1830 r.*, Warszawa 1957.
- Akta Archiwum UJ: S I 310, 314, 315, 316 oraz S II 801, 803, 804.
- Bibliografia Polska Karola Estreichera XIX wieku*, t. IV, s. 278–280.